

Azərbaycan Respublikasının
Medianın İnkişafı Agentliyi

Ermənistan-Azərbaycan, ərazilərin işğaldan azad olunması haqqında həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması, Azərbaycanın ədalətli mövqeyinin müdafiə edilməsi

Azərbaycanın 44 günlük Vətən müharibəsindən sonra qazandığı möhtəşəm qələbə Cənubi Qafqazın geosiyasi, geoiktisadi həyatında artıq olduqca yeni bir mühüm mərhələ açır. Bu mərhələ həm də iqtisadi əməkdaşlıq şəraitində regionda qalıcı sülhün bərqərar olması baxımından olduqca önəmli hal sayılır.

Söhbət burada ilk olaraq Qarabağla bağlı məlum üçtərəfli anlaşmadan sonra yaranan yeni əməkdaşlıq platformasından gedir.

Bakı və Moskvanın Zəngəzur dəhlizi ilə bağlı mövqeyi tam uzlaşır

Xatırlatmaq yerinə düşərdi ki, regionda yaranan yeni əməkdaşlıq platformasına 6 ölkə daxildir. Bunlar Azərbaycan, Türkiyə, Rusiya, Gürcüstan, İran və Ermənistanıdır. Bu ölkələr arasında qurulan yeni əməkdaşlıq platforması iqtisadi münasibətlərin dərinləşdirilməsi, yeni istiqamətlərin yaradılması, kommunikasiya xətlərinin bərpasıdır. Belə kommunikasiya xətləri sırasında indi Zəngəzur dəhlizi xüsusi yer tutur. Azərbaycan bu dəhlizin mümkün qədər tez işlək vəziyyətə gəlməsində maraqlıdır. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, prezident İlham Əliyev Türkiyə Böyük Millət Məclisinin Xarici əlaqələr komissiyasının sədri Akif Çağatay Kılıçın başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edərkən bu məsələyə yenidən xüsusi olaraq toxundu: "Bu gün bizim bölgəmizdə yeni vəziyyət yaranmışdır, yeni reallıq yaradılmışdır. Artıq Dağlıq Qarabağ münaqişəsi tarixdə qaldı, artıq həll edildi, bitdi. İndi gələcəyə baxmaqlıq və bölgəmizdə əməkdaşlıq haqqında düşünməliyə, xüsusilə nəqliyyat layihələrinin həyata keçirilməsi, Zəngəzur dəhlizinin açılması çox önəmli məsələlərdən biridir. Əminəm ki, birgə səylərlə buna da nail olacağıq".

Qeyd edək ki, Azərbaycan Zəngəzur dəhlizinin işə salınması və ölkənin bu dəhlizdən faydalanması üçün artıq müvafiq addımlar atır. Horadiz-Ağbənd dəmir yolu xəttinin təməlinin atılması da bunun real təsdiqidir. Ümumi uzunluğu 100 kilometr olan bu dəmir yolu xətti strateji əhəmiyyətə malikdir. Bununla Azərbaycanın əsas

hissəsi ilə Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında bir-başa dəmir yolu nəqliyyat əlaqəsi yaradılacaq. Bu da Azərbaycan üçün müstəsna əhəmiyyətə malikdir. Barəsində bəhs edilən dəmir yolunun digər mühüm əhəmiyyəti Azərbaycanla qardaş Türkiyə arasında iqtisadi bağların daha da möhkəmlənməsinə və rəcəyi yeni töhfələr olacaq. Belə ki, bu dəmir yolu infrastrukturunu Türkiyəyə qədər uzanacaq və Bakı-Tiflis-Qars xəttindən sonra Azərbaycanı Türkiyə ilə birləşdirən ikinci dəmir yolu şəbəkəsi yaradılacaq. Bu yoldan region ölkələrinin hamısı, o cümlədən Ermənistan da istifadə edə bilər. Azərbaycan bununla postmüharibə dövründə regional əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsində maraqlı tərəf olduğunu bir daha nümayiş etdirir. Eyni zamanda rəsmi Bakının mövqeyi həm də bundan ibarətdir ki, bölgənin uzunmüddətli inkişafı, sabitliyin təmin edilməsi və müharibə risklərinin sifra endirilməsi üçün nəqliyyat layihələri xüsusi rol oynayır. Başqa sözlə, sözügedən nəqliyyat layihələrinin həyata keçməsi Azərbaycanın sülhə verdiyi vacib töhfələrdəndir. Sadəcə, Ermənistan indi ölkə daxilində yaşanan siyasi böhran fonunda Zəngəzurdan keçən dəmir yolunun inşasında müəyyən problemlər yaratmağa can atır. Lakin o da birmənalı həqiqətdir ki, Ermənistan Zəngəzur dəhlizinin işə salınmasına maneə yaratmaq gücündə deyil. Digər tərəfdən prosesdə Ermənistanla hələ də böyük təsir gücünə malik Rusiya da olduqca maraqlıdır. Bunu Ermənistanın "Mühafizəkar" partiyasının sədri Mikayel Haryapetyan da xüsusi olaraq vurğulayıb: "Rusiya məhz bu günlərdə Dağıstanda dəmir yolu, hava limanı, gəmi limanı, avtomobil yollarının təmiri və modernləşdirilməsi istiqamətində genişmiqyaslı tikintiyə başlayıb, yeni terminallar inşa edir. Onlar bizim üçün yeni bir Moskva-Qars

müqaviləsinin fəlakətli nəticəsinə sahib olmaq üçün əsas rus-türk "3+3 platforması"nın həyata keçirilməsinə hazırlaşır. Əsas hədəf Mehridir, Ermənistanın dövlətçiliyinin ürəyi orada yaranmış hazırkı vəziyyət narahatvericidir. Rusiya buradan keçən dəhlizin hazırlanması istiqamətində fəal addımlar atır. Bu da Azərbaycanın isteklərini uyğundur".

Laçın dəhlizi ermənilər üçün Domokl qılıncıdır

Hazırda Ermənistanı davam edən siyasi böhran fonunda ölkə müxalifəti Zəngəzurla bağlı durumdan hakimiyyətə qarşı istifadə etməyə çalışır. Bundan ehtiyat edən Nikol Paşinyan iqtidarı Zəngəzur dəhlizinin açılmasını yubatmağa cəhd edir. Lakin əldə edilən razılıqlar fonunda Ermənistanın Zəngəzur dəhlizi ilə bağlı müqaviməti əbəssayılır.

Düzdür, İrəvanda iddia edilir ki, Zəngəzur dəhlizinin açılması daha çox Bakıya lazımdır. Çünki bu, Bakıya Naxçıvanla daha rahat əlaqə yaratmağa imkan verir. Naxçıvanla Azərbaycanı birləşdirən dəhliz həqiqətən də Bakı üçün vacibdir, amma ermənilər də bundan faydala bilər. Lakin ermənilər müqavilə öhdəliklərindən imtina edərsə, onda Azərbaycanın Laçın dəhlizini bağlaması mümkündür. Keçmiş xarici işlər naziri, politoloq Tofiq Zulfüqarov da bunu mümkün sayır: "Zəngəzur dəhlizinin açılmasını tezləşdirmək üçün Azərbaycan Laçın dəhlizi məsələsindən istifadə edə bilər. Yəni, İrəvana təzyiq üçün onun qapadılması mümkündür". Onun sözlərinə görə, bu layihəni dəstəkləyən ən birinci faktor Rusiya özüdür: "Rusiya özü bu layihəni daha çox dəstəkləyənlərdəndir. Moskva "Şimal-Cənub" dəhlizinin işə salınmasında maraqlıdır. Bu, Rusiya üçün vacib layihədir. Hətta bununla bağlı müəyyən işlər var idi. Rusiya-Azərbaycan-İran üçtərəfli görüşləri keçirilirdi. Astara tərəfdə bu layihənin tikintisi də başlayıb. İndi Zəngəzur dəhlizinin açılması da kommunikasiya baxımından yeni reallıqlar yaradır". Politoloqun sözlərinə görə, bu prosesə Türkiyənin qoşulması da çox vacibdir: "Çünki Rusiya-Türkiyə arasında mal mübadiləsi, ticarəti də artır. Bu da ona gətirib çıxarır ki, dəhliz mütləq açılmalıdır. Hazırda Bakı-Tiflis-Qars marşrutundan istifadə olunur. Amma

Zəngəzur dəhlizi regional əməkdaşlığı stimullaşdıran mühüm məqamdır
Beynəlxalq miqyasda

Bakı Zəngəzur dəhlizinə regional və beynəlxalq miqyasda böyük maraq yaratdı

Rusiya bu marşrutdan istifadə edə bilmir. Ona görə ki, Moskva ilə Tiflis arasındakı hazırkı münasibətlər buna maneə yaradır. İki tərəf arasındakı əlaqələr imkan vermir ki, bu tranzit tam şəkildə həyata keçirilsin. Bu baxımdan hesab edirik ki, Zəngəzur dəhlizinin açılması üçün Azərbaycanın "Laçın dəhlizi kartı"ndan daha çox, Rusiya özü Ermənistanı Mehridən dəhlizin açılmasını təhrik edəcək. Üstəlik, burada İranın da maraqları var. Ermənistan hazırda Zəngəzur dəhlizinin açılmasını bilərəkdən yubatmağa çalışır. Yəni, İrəvan olmayan yerdən nəse qazanmaq istəyir. Tərəflərin çoxu bu dəhlizin açılmasının, işə düşməsinin tərəfdarıdır. Azərbaycanla yanaşı, İran, Rusiya, Türkiyə də Zəngəzur dəhlizinin açılmasını istəyir. İnanmıram ki, Ermənistan bu məsələdə uzun müddət dirənc göstərsin. Yəni, İrəvan Zəngəzur dəhlizinin açılmasını uzun müddət ləngidə bilməz".

Qeyd edilənlər fonunda görünən odur ki, Naxçıvanla dəhlizin açılması və bölgənin ticari əlaqələrinin inkişafı üçün Zəngəzur dəhlizinin açılmasını çox gözleməyəcəyik. Ən azından burada Türkiyə və Rusiya amili var. Rusiya öz forpostuna hələ də mühüm təsir imkanlarına malikdir. Elə Türkiyə də Ermənistanla qarşı müəyyən sərt tədbirlər almaqla İrəvanın Zəngəzur daşını etəyindən tökməsində mühüm rol oynamaq iqtidarındadır. Digər tərəfdən İrəvanın müqaviməti halında Azərbaycanın Laçın dəhlizini bağlaması isə təkə Ermənistanı yox, eləcə də Rusiyanı çətin vəziyyətə sala bilər. Bunu Kreml də, İrəvan da çox yaxşı anlayır.

mövcud yanaşma da ondan ibarətdir ki, bu gün Ermənistan üçün inkişafa gedən yol Azərbaycanla əməkdaşlıqdan keçir. Bu əməkdaşlığın qurulmasında isə Zəngəzur dəhlizinin açılması və təhlükəsiz fəaliyyəti müstəsna əhəmiyyət kəsb edir.

Qeyd edilənlərlə bağlı Avropanın aparıcı onlayn nəşrlərindən biri olan "Modern Diplomacy" portalı da yazır ki, Zəngəzur dəhlizi regional əməkdaşlığı stimullaşdıran mühüm məqamlardan biri ola bilər: "Əməkdaşlıq və nəqliyyat baxımından Zəngəzur dəhlizinin yaradılması Azərbaycan, Rusiya və Ermənistan arasında imzalanmış sənədlər arasında ən mühüm element hesab edilir və bu, Ermənistan da daxil olmaqla bütün regional ölkələrin maraqlarına xidmət edir. Azərbaycan bölgədə davamlı sülhün bərqərar edilməsi üçün əsas vasitənin əməkdaşlıqda götür və buna görə də Zəngəzur dəhlizin yaradılması və nəqliyyat əlaqələrinin bərpasını qətiyyətlə dəstəkləyir. Zəngəzur dəhlizinin yaradılması ilə Avrasiyanın nəqliyyat şəbəkəsinin yeni bir damarı açılacaq və bu da bölgə ölkələri arasında iqtisadi və ticarət əlaqələrinə müsbət təsir göstərəcək. Türkiyə bu dəhlizdən istifadə edərək əsas iqtisadi tərəfdaşlarından biri olan Azərbaycana birbaşa quru yolu əldə edəcək ki, bu da öz növbəsində iktisadi və ticarət əlaqələrinin daha inkişafına şərait yaradacaq. Digər tərəfdən, Zəngəzur dəhlizi həm də Türkiyə üçün Orta Asiyaya bir ticarət qapısı rolunu oynayacaq və bu ölkənin türk dünyası ilə iqtisadi əlaqələrini gücləndirməsinə imkan verəcək. Ermənistan Zəngəzur dəhlizinin qeyd olunan üstünlüklərindən yalnız öz qonşularına qarşı 30 ilə yaxındır həyata keçirdiyi təcavüzkar siyasət əvəzinə

daha çox regional əməkdaşlığı seçərsə faydalana bilər. Ermənistan iqtisadi blokadadan çıxmaq və iqtisadi inkişaf imkanları əldə etməyi istəyirsə, bunun yeganə yolu regional əməkdaşlığa qoşulmaqdan keçir. Əks təqdirdə, Ermənistanıda yüksək işsizlik səviyyəsi, mühacirət və yoxsulluqla müşayiət olunan oxşar iqtisadi vəziyyət hökm sürəcək və ölkə uzunmüddətli iqtisadi inkişaf perspektivləri fürsətini əldən verəcək.

Zəngəzur dəhlizinin yaradılması və bütün iqtisadi kommunikasiyaların bərpası ilə bölgənin xarici investitorlar üçün cəlbəediciyi də artacaq. Uzun illərdir Cənubi Qafqazda bir sıra mühüm enerji və nəqliyyat layihələrinin həyata keçirilməsinə baxmayaraq, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi biznes mühitinə mənfi təsir göstərmiş və nəticədə Ermənistan özünü bütün regional layihələrdən kənar qoymuşdu. Artıq münaqişənin başa çatması ilə bütün region ölkələri qarşısında bölgənin iqtisadi potensialından tam istifadə etmək, fərqli layihələrin həyata keçirilməsi üçün əlavə sərmayələr cəlb etmək imkanı yaranıb. Zəngəzur dəhlizinin bölgə dövlətləri üçün təqdim etdiyi bütün imkanlar onu göstərir ki, bu dəhlizin reallaşması regional nəqliyyat şəbəkələrinin genişlənməsinə səbəb olacaq və bölgə ölkələri arasında qarşılıqlı iqtisadi əlaqələri stimullaşdıracaq. Bu dəhliz, həmçinin "Şimal-Cənub" beynəlxalq nəqliyyat dəhlizi və "Orta dəhliz" kimi beynəlxalq nəqliyyat dəhlizləri daxilində bölgənin əhəmiyyətini daha da artıracaq. Dəhlizin iqtisadi faydaları ilə yanaşı, onun reallaşması nəticəsində iqtisadi əlaqələrin genişlənməsi də bölgədə davamlı sülhün və təhlükəsizliyin qorunub saxlanmasına əhəmiyyətli dərəcədə töhfə verəcək. Dayanıqlı iqtisadi inkişaf və sülh isə, öz növbəsində, gələcəkdə zərərli millətçi fikirlərin yayılmasının və yeni münaqişələrin yaranmasının qarşısını alacaq". Bütün bunlar Zəngəzur dəhlizinin dünya miqyasında da xüsusi diqqət mərkəzində olduğunu bir daha nümayiş etdirir.

Tahir TAĞIYEV
Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə çap olunur.